

УДК [378.091.3.015.311:159.962]:811.161.2'243

СУГЕСТИВНА ПЕДАГОГІКА ТА УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА

Ольга Сорока

*Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра слов'янської філології імені професора Іларіона Свєнцицького
вул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна
тел.: 032 239 47 70
ел. пошта: olga.soroka@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8203-5025>*

У статті розглянуто основні закони, якими керується сугестивна педагогіка. Звернено увагу на основні матеріали та розробки, створені з метою викладання української мови як іноземної за методом сугестопедагогіки, описано досягнення у впровадженні цієї методики під час вивчення української мови як іноземної.

Ключові слова: сугестопедагогіка, метод, українська мова як іноземна (УМІ).

Останніми роками чималий інтерес викладачів викликають нові ефективні методи навчання, адже їх використання створює сприятливу, дружню атмосферу під час заняття і позитивно впливає на засвоєння навчального матеріалу. На особливу увагу заслуговують методи, які враховують зміни в сучасних комунікативних форматах глобалізованого суспільства й забезпечують об'єктивну потребу в пришвидшенні темпів набуття нових знань. До таких, безсумнівно, належить сугестопедагогіка, яка сприяє значному збільшенню обсягу засвоюваного матеріалу та скорочує терміни опанування іноземної мови. Також у процесі вивчення іноземної мови за цим методом у того, хто її вивчає, не лише формується нова мовна картина світу, вкорінена в знання про ментальні, гендерні, поведінкові моделі носіїв чужої мови, а й відбувається інтенсивний розвиток його мовної особистості. Сугестопедичний метод допомагає розкрити потенціал різних типів інтелекту, розвинути творчі навички, вивільнити приховані резерви особистісного зростання, навчити долати бар'єри в різних типах комунікації.

Попри універсальний характер, на практиці сугестопедагогіка була апробована переважно як ефективний метод викладання іноземних мов, але не набула розвитку та не отримала належного визнання й застосування в інших наукових сферах. Фрагментарно її вивчали та практикували педагоги Америки, Росії, деяких країн Європи, зокрема й Австрії, але відсутність фахової підтримки (професор Г. Лозанов опинився у багаторічній примусовій ізоляції від наукової спільноти) призвела до появи численних інваріантів методики в комбінації з різними техніками та її фактичного невикористання у класичній версії.

На початку XXI ст. класична сугестопедія почала активно відроджуватися на батьківщині – у Болгарії, водночас зріс інтерес до неї і в усьому світі. Цьому посприяли насамперед відкриття сучасних нейронаук, з якими резонансно взаємодіє науковий доробок Г. Лозанова. Не менш важливе значення мав і факт повернення доброго

імені автора методики на батьківщині та наполегливі наміри його учнів і послідовників відродити класичну сугестопедагогіку в Болгарії як національне багатство. Йдеться насамперед про зусилля асистентки професора Г. Лозанова В. Бодурової, але також і про засадничу для розвитку методики діяльність учених, педагогів-ентузіастів із різних країн, які створили Фундацію імені професора Г. Лозанова й професора Е. Гатевої та розпочали навчання для вчителів і викладачів з усього світу¹.

Зауважимо, що за період з 2010 по 2019 роки Фундація організувала шість міжнародних наукових конференцій, на яких представили свої розробки, вшанувавши доробок професора Г. Лозанова, вчені з Болгарії, Іспанії, США, Туреччини, України, Чехії та інших країн світу.

Сугестивна педагогіка має свою історію в Україні, оскільки проблемами сугестії займався вчений-психотерапевт І. Вельвовський², під керівництвом якого в Харкові Г. Лозанов захистив дисертацію з сугестології. У наш час в Україні різноаспектний досвід сугестивної педагогіки було розвинуто в працях професора Київського національного університету О. Климентової [3], професора та педагога-практика С. Пальчевського [8; 9] та професора Львівського національного університету імені Івана Франка І. Кочан та ін. Зокрема, професор катедри прикладного мовознавства І. Кочан зауважила, що викладачам, які займаються теорією і практикою викладання української мови як іноземної, варто ознайомитись з методикою та працями професора Г. Лозанова і застосовувати у практиці вивчення української мови іноземними студентами [4 : 8].

У 2013–2014 році мені випала нагода навчатися при Фундації імені професора Г. Лозанова та професора Е. Гатевої з групою викладачів англійської, болгарської та російської мов і брати участь у створенні сугестопедичних підручників із болгарської та російської мов під керівництвом В. Бодурової. Навчання у Фундації та викладання української мови в Софійському університеті, де я перебувала на лектораті, посприяло створенню низки матеріалів та розробок до підручника з української мови як іноземної за методом сугестопедії “Ніжна і прекрасна” [10], які були апробовані на заняттях з української мови для болгар у Софійському університеті, на відкритих уроках у школі класичної сугестопедії “Віхровенія” (Софія, Болгарія), у Літній школі української мови “Крок до України” МІОК (Караганда, Каркаралінськ, Топар, Казахстан) та у Львові. Теоретичним підґрунтям і прикладом для власних напрацювань у царині сугестопедичної методики слугували підручник з італійської мови [12], а також багатий творчий доробок, практичні розробки проф. Евеліни Гатевої, низка сугестопедичних підручників з англійської, французької, німецької та іспанської мов, сугестопедичний методичний посібник для викладачів іноземних мов [7], а також певною мірою словник найчастотніших слів розмовно-побутового стилю української мови [1]. Навчальним матеріалом стали твори художньої літератури, історичні факти, мистецтво, музика, здобутки видатних діячів України в різних сферах життєдіяльності. Як відомо, кожен сугестопедичний підручник будують як сценарій до п’єси, з низкою героїв та чіткою послідовною фабулою і сюжетом. Послідовно, в легкій, невимушеній дидактичній розповіді викладають навчальний матеріал, адаптований до повсякденного комунікативного рівня. Більшу частину

¹<http://www.suggestology.org>

²Вельвовський І. З. (1898-1982) д-р. мед. наук, завідувач кафедри психотерапії Українського інституту вдосконалення лікарів, Харків (1962–1971). Наукові дослідження присвятив питанням психоневрології.

лексичного матеріалу (близько 800 лексичних одиниць) та значну частину граматики в сугестопедичному підручнику подають уже в першій частині (у першому уроці, який триває 4 години, а розробка займає 12–16 годин). Для наочності наведемо уривок уроку з української мови:

СОЛОМІЯ

Я...

Хто я?

Ви знаєте хто я?

Як мене звати?

мене
Як тебе звати?
його
її
його
нас
вас
їх

Звичайно, ні, не знаєте?

Мене звати Соломія.

Я – українка,

студентка,

навчаюся в Музичній академії

в Мілані.

Це вже останній курс.

Я вже майже випускниця.

Співачка.

Оперна співачка.

А ще мрійниця...

Співачка –

це моя професія і моє хобі.

А ще я люблю подорожувати,

читати і малювати,

але понад усе

люблю співати... [11].

Ліворуч подано оригінальний текст, праворуч – елементи граматики, яку розробляє викладач у процесі заняття. Додатком до підручника є переклад тексту мовою, через яку студенти вивчають українську мову. Текст перекладу використовують для того, щоб одночасно із звучанням оригінального тексту можна було стежити й за його змістом. У підручнику, крім самого тексту, вміщено також дидактичні пісні, картини відомих художників, що релевантні з граматичним матеріалом, який розробляють в уроках. Дія в п'єсі-підручнику відбувається в уявному просторі, де співіснують як реальні особи й факти з історії країни, так і вигадані персонажі та події. Наголосимо, що специфіка сугестопедичного підходу передбачає тісний зв'язок із середовищем, у якому відбуваються заняття. Мовиться, власне, про кімнату, в якій з урахуванням просторових законів золотого перетину розміщують граматичні та-

блищі й твори мистецтва. Їхній вплив на студентів відбувається поза активною увагою, адже доведено, що в активації резервних можливостей особистості помітну роль відіграють периферійні перцепції, неусвідомлювані реакції, мотивації, потреби, автоматичні рефлексії в межах свідомої діяльності.

Загалом у своїй методиці Г. Лозанов апелював до впливової сили загальнолюдських цінностей. Він був переконаний, що саме вони є надважливими умовами безпечного розкриття потужного когнітивного потенціалу тих, хто навчається, але водночас також забезпечують довіру до тих, хто навчає, і піднімають соціальний престиж професії викладача. Вона базується на семи постулатах, з-поміж яких: любов, свобода, впевненість викладача у незвичайності цього процесу, взаємодія між частиною й цілим, багаторазово збільшений матеріал, закон світової гармонії – золотого перетину, використання класичного мистецтва та музики¹, які перебувають у постійній взаємодії, взаємодоповнюються.

Стрижнем методики Г. Лозанова є *любов*, яка в поєднанні з іншими принципами сугестивного підходу створює потужну мотивацію учасників курсу взяти участь у веселій, щирій, але концентрованій атмосфері навчального процесу, в якому динамічно переплітаються радісна активність і зосереджений спокій.

У процесі сугестопедичного курсу учасники відчують *свободу* вибору, мають змогу слухати свій внутрішній голос, діяти спонтанно й висловлюватися вільно, без страху перед викладачем, їм ніхто не нав'язує, в яких практиках брати участь (пісні, ігри, театралізовані сценки) та які вправи виконувати. Загалом застосування рольових ігор та театралізованих сцен на заняттях з іноземної мови не є новим, але в методиці Г. Лозанова воно набуло системного характеру.

Важливою у процесі навчання є взаємодія викладача та його студентів, яку переживають як дуже особливу подію. Віра викладача в сили й потенціал своїх студентів, на думку Г. Лозанова, впливає на результати знань так само, як і престиж викладача на підвищення рівня засвоєння нового матеріалу.

Навчальний матеріал, який пропонують за сугестивною методикою, зазвичай у два-три рази більший за нормативи інших методів. Г. Лозанов довів, що учасники сугестопедичного курсу запам'ятовують набагато більше інформації, ніж під час традиційного навчання. У класичному сугестопедичному підході фрагментарне знання завжди існує лише як частина цілого, тому елементи засвоюються разом із цілим.

Філософське підґрунтя методики становить принцип золотого перетину в презентації нової інформації. Доведено, що процес навчання оптимізується, коли всі його складники правильно збалансовані, гармонійно поєднуються ритми, інтонації, залучають емоційні подразники, активують різносенсорні канали подання інформації тощо.

Обов'язковим у процесі сугестопедичного навчання є використання класичної музики, літературних текстів, творів образотворчого мистецтва. Це дає змогу в педагогічній комунікації наближатися до високих естетичних стандартів й розвинути потребу в них.

Як і на попередніх етапах становлення, сьогодні сугестивне навчання найбільше застосовують у викладанні іноземних мов. Мовний курс починається і закінчується тестуванням. Він складається з кількох частин: дешифрування, активний

¹<https://www.vihrovenia.bg/suggestopedia/7-te-zakona-na-suggestopediyata-9>

концертний сеанс, псевдопасивний концертний сеанс та розробки [7 : 44–49]. Дешифрування – це стисле закодоване подання нового лексичного та граматичного матеріалу, репрезентоване у вигляді цікаво розіграної розповіді, що наповнена емоційними та логічно представленими подіями. Активний концертний сеанс – читання створеної цікавої історії в атмосфері свята та піднесеності, виразне повільне та ритмічне читання тексту підручника на тлі музичного супроводу зі спеціально підібраних класичних творів. Потенціал музики використовують для акцентування певних слів та фраз. Звичну мовленнєву норму свідомо видозмінюють темпом, динамікою, тембром голосу. У псевдопасивному сеансі теж наявна класична музика, але тут її вже використовують як фон для релаксації, а текст із новим матеріалом звучить нормативно, як у буденному вжитку.

Розробки є найдовшою частиною сугестопедичного уроку, коли виконують різні вправи на засвоєння нового матеріалу у вигляді ігор, сценок, спеціально підібраних або створених пісень, читають тексти із застосуванням різних інтонацій, тембрів тощо. Ці вправи завжди наповнені особливою атмосферою радості, постійна підтримка викладача сприяє появі в учасників курсу спонтанного мовлення, цілеспрямоване навіювання на основі релаксації (розслаблення, зменшення напруження, відведення уваги від “хворого” місця) у звичайному стані свідомості спричиняє появу ефекту гіпермнезії.

Серед нових розробок у сугестопедичному навчанні, що стосуються вивчення відмінкових форм у болгарськомовному студентському середовищі, є застосування кольорів веселки під час подання та засвоєння відмінкових закінчень, відповідно: називний відмінок у червоному кольорі, родовий в оранжевому, давальний у жовтому, знахідний в зеленому, орудний у блакитному, місцевий у синьому, кличний у фіолетовому. Загалом використання кольорів під час вивчення іноземних мов не є новинкою, але тут кольори веселки було застосовано для швидшого розпізнавання відмінкових закінчень у навчальному тексті, особливо в узгодженні із займенниками та прикметниками. Практика засвідчила, що запропонована розробка може бути ефективною у засвоєнні відмінкових закінчень, адже сприяє швидшій орієнтації, сприйняттю та пригадуванню набутої теоретичної інформації [10 : 105].

Методика Г. Лозанова розкриває механізми, які мобілізують людину краще запам'ятовувати, засвоювати знання, спілкуватися без страху й невпевненості та дає змогу навчатися без перевтоми. Вона скорочує терміни навчання, її можна застосовувати для подання найрізноманітніших знань. Дуже важливо наголосити на тому, що сугестопедична методика є безпечною для психіки та загалом психоекологічною в умовах інтенсивного зростання інформаційного перевантаження сучасних учнів і студентів. Щобільше, її ефективність є науково доведеною, попри вікові обмеження й когнітивну специфіку оволодіння мовними навичками в різних соціальних і вікових групах. Це створює підстави для висновку про те, що на сучасному етапі сугестопедагогіка є однією з найбільш перспективних методик. Зокрема, використання цієї методики з метою викладання української мови поліпшить та урізноманітнить пізнавальні процеси різного профілю – для студентів-іноземців, школярів, слухачів курсів, російськомовного населення України тощо.

Список використаної літератури

1. Бук С. 3000 найчастотніших слів розмовно-побутового стилю української мови : словник / С. Бук ; наук. ред. Ф. С. Бацевич. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 180 с.
2. Вельвовский И. З. Болгарский метод суггестопедии как метод психогигиенопедии – вклад в психогигиену умственного труда и педагогику / И. З. Вельвовский // Проблемы суггестологии. Problems of Suggestology : материалы I Междунар. Симпозиума по проблемам суггестологии в НР Болгарии, 1971. – София, 1973. – С. 92–99.
3. Климентова О. В. Основи сугестивної лінгвістики : навч.-метод. посіб. для магістрів філософського факультету спеціальності “Релігієзнавство”. – Київ : Тов-во “АРТ-КНИГА”, 2018. – 172 с.
4. Кочан І. Методика професора Г. Лозанова у вивченні мови як іноземної / І. Кочан // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – Вип. 11. – С. 3–9.
5. Лозанов Г. Суггестология / Г. Лозанов. – София : Изд-во “Наука и искусство”, 1971. – 517 с.
6. Лозанов Г. Суггестопедия – десугестивно обучение. Коммуникативен метод на скритите в нас резерви / Г. Лозанов. – София : Унив. изд-во “Св. Климент Охридски”, 2005. – 215 с.
7. Лозанов Г. Суггестопедично практическо ръководство за преподаватели по чужди езици Г. Лозанов, Е. Гатева. – София, 1981. – 349 с.
8. Пальчевський С. С. Суггестопедія: історія, теорія, практика : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів / С. С. Пальчевський. – Київ : Кондор, 2006. – 360 с.
9. Пальчевський С. С. Суггестопедагогіка : новітні освітні технології : навч. посіб. для вузів / С. Пальчевський. – Київ : Кондор, 2005. – 351 с.
10. Сорока О. Відмінки у комунікативному курсі української мови як іноземної: від досвіду до впровадження / О. Сорока // Українська мова як іноземна у фокусі інновацій : від досвіду до впровадження : збірник матеріалів циклу Міжнар. наук.-практ. семінарів. – Львів, 2019. – С. 103–105.
11. Сорока О. Ніжна і прекрасна. Підручник з української мови для іноземців (рукопис).
12. Gateva E. L’Italiano. Bella ed Antica / E. Gateva E., G. Lozanov. – Sofia, 1978. – 118 s.

References

1. Buk S. 3000 naichastotnishykh sliv rozmovno-pobutovoho styliu ukrainskoi movy : slovnyk / S. Buk ; nauk. red. F. S. Batsevych. – Lviv : LNU im. I. Franka, 2006. – 180 s.
2. Velvovskiy Y. Z. Bolharskiy metod suhhestopedyy kak metod psikhohyhyenopedyy – vklad v psikhohyhyenu umstvennoho truda y pedahohyku / Y. Z. Velvovskiy // Problemy suhstestolohyy. Problems of Suggestology : materyaly I Mezhdunar. Sympozyuma po problemam suhstestolohyy v НР Bolharyu, 1971. – Sofyia, 1973. – S. 92–99.
3. Klymentova O. V. Osnovy suhestyvnoi linhvistyky : navch.-metod. posib. dlia mahistriv filososfskoho fakultetu spetsialnosti “Relihiieznavstvo”. – Kyiv : Tov-vo “ART-KNYHA”, 2018. – 172 s.
4. Kochan I. Metodyka profesora H. Lozanova u vyvchenni movy yak inozemnoi / I. Kochan // Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi : zb. nauk. prats. – Lviv : Vydavnychy tsestr LNU imeni Ivana Franka, 2015. – Vyp. 11. – S. 3–9.
5. Lozanov H. Suhestolohyia / H. Lozanov. – Sofyia : Yzd-vo “Nauka y yzkustvo”, 1971. – 517 s.
6. Lozanov H. Suhestopedyia – desuhestyvno obuchenye. Komunykativen metod na skrytyte v nas rezervy / H. Lozanov. – Sofyia : Unyv. yzd-vo “Sv. Klyment Okhrydsky”, 2005. – 215 s.
7. Lozanov H. Suhestopedychno praktychesko rьkovodstvo za prepodavately po chuzhdy ezytsy H. Lozanov, E. Hateva. – Sofyia, 1981. – 349 s.

8. *Palchevskiy S. S.* Suhestopediia: istoriia, teoriia, praktyka : navch. posib. dlia studentiv vyshchyykh navch. zakladiv / S. S. Palchevskiy. – Kyiv : Kondor, 2006. – 360 s.

9. *Palchevskiy S. S.* Suhestopedahohika : novitni osvritni tekhnolohii : navch. posib. dlia vuziv / S. Palchevskiy. – Kyiv : Kondor, 2005. – 351 s.

10. *Soroka O.* Vidminky u komunikatyvnomu kursu ukrainskoi movy yak inozemnoi: vid dosvidu do vprovadzhennia / O. Soroka // Ukrainska mova yak inozemna u fokusi innovatsii : vid dosvidu do vprovadzhennia : zbirnyk materialiv tsykladu Mizhnar. nauk.-prakt. seminariv. – Lviv, 2019. – S. 103–105.

11. *Soroka O.* Nizhna i prekrasna. Pidruchnyk z ukrainskoi movy dlia inozemtsiv (rukopys).

12. *Gateva E.* L’Italiano. Bella ed Antica / E. Gateva E., G. Lozanov. – Sofia, 1978. – 118 s.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2021

доопрацьована 28.03.2021

прийнята до друку 05.04.2021

SUGGESTOPEDAGOGY AND UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Olha Soroka

*The Ivan Franko National University of Lviv
Ilarion Svencickiy Department of Slavonic Philology
1, Universytets'ka Str., 79000, Lviv, Ukraine
phone: 032 239 47 70
e-mail: olga.soroka@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8203-5025>*

The paper considers suggestopedagogy as one of the interesting and effective methods of teaching in general and foreign languages in particular. In the process of learning a foreign language by this method, the learner not only forms a new linguistic picture of the world, rooted in the knowledge of mental, gender and behavioural patterns of the foreign language native speakers, but also intensively develops their language personality, reveals the potential of different types of intelligence, develops creative skills, releases hidden reserves of personal growth and overcomes barriers in different types of communication. Attention is drawn to the difficult history of suggestopedagogy and its founder – the Bulgarian professor G. Lozanov. The revival of interest in the method nowadays is noted, which is associated with the discoveries of modern neuroscience, with which the scientific work of G. Lozanov resonates, the return of the scientist to his homeland and the active dedicated work of Bulgarian and foreign scientists, individual teachers and schools in the direction of popularising this method. The interest of Ukrainian scientists in suggestopedagogy is indicated. Outlined are the developed materials for a textbook in Ukrainian as a foreign language, prepared at Prof. Dr. G. Lozanov and Prof. Dr. E. Gateva Foundation with the participation of the director of the Foundation V. Bodurova. The basic postulates of suggestopedagogy and the structure of the educational process of a suggestopedic course are described. It is emphasized that the suggestopedagogical method is safe for the psyche and generally psycho-ecological in the conditions of intensive growth of information overload of contemporary pupils and students. It is noted that its effectiveness is scientifically proven, despite the age limitations and cognitive specifics of mastering language skills in different social and age groups. It is concluded that at the present stage suggestopedagogy is one of the most promising methods, partly in teaching Ukrainian as a foreign language.

Key words: suggestopedagogy, method, Ukrainian as a foreign language.